

**Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach**

we współpracy z

**Komisją Krajobrazu Kulturowego Polskiego Towarzystwa Geograficznego
oraz
Pałacem Kultury Zagłębia**

Konferencja naukowo-praktyczna
Przestrzeń w Kulturze / Kultura w Przestrzeni

KSIAŻKA ABSTRAKTÓW

20 listopada 2025 r.

DĄBROWA GÓRNICZA

Przestrzeń w Kulturze / Kultura w Przestrzeni 2025

Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

we współpracy z

Komisją Krajobrazu Kulturowego Polskiego Towarzystwa Geograficznego

oraz

Pałacem Kultury Zagłębia

Konferencja naukowo-praktyczna
Przestrzeń w Kulturze / Kultura w Przestrzeni

KSIĄŻKA ABSTRAKTÓW

Opracował:

dr hab. Valentin Mihaylov, Prof. UŚ

© Autorzy streszczeń

© Fotografie: Valentin Mihaylov; fotografia na okładce (Pałac Kultury Zagłębia)

SOSNOWIEC – KATOWICE – DĄBROWA GÓRNICZA

2025

SPIS TREŚCI

Tematyka konferencji	3
Komitety Naukowy	4
Komitety Organizacyjny	4
Cele konferencji	5
STRESZCZENIA ZGŁOSZONYCH REFERATÓW	6
SESJA PLENARNA	7
Jerzy Runge, Statystyczny, etnologiczny i przestrzenno-społeczny wymiar wielokulturowości wschodniej części Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego	8
Mariusz Czepczyński, Zwrot post-strukturalny w badaniach geografii kultury	9
William Helmcke, Chicago as a Musical Tale of Two Cities: German-American Classical and African-American Blues Cultures	10
I SESJA REFERATOWA – MUZYKA I SZTUKI WIZUALNE W PRZESTRZENI MATERIALNEJ I SYMBOLICZNEJ	11
Roman Matykowski, Rozwój i ewolucja problematyki z zakresu geografii muzyki i dźwięku	12
Sebastian Bernat, Przestrzenne i czasowe wymiary współczesnych festiwali muzycznych	13
Małgorzata Durydiwka, Weronika Koślacz, Miasto artysty, miasto turysty – topografia pamięci Rafaela w Urbino	14
Robert Losiak, Hejnały w pejzażu dźwiękowym współczesnych miast dolnośląskich	15
Aleksandra Korpysz-Wiśniewska, Ivan Rogovoy, Trudne dziedzictwo a sztuka w przestrzeni publicznej. Przykład Muranowa w Warszawie	16
Valentin Mihaylov, Trwanie sztuki ulotnej: Geograficzne spojrzenie na rewolucje krajobrazowe Christo & Jeanne-Claude	17
II SESJA REFERATOWA – (RE)INTERPRETACJE KULTURY PRZESTRZENNEJ W TEORII I PRAKTYCE	18
Monika Murzyn-Kupisz, Jarosław Działek, Specyfika muzeów skansenowskich jako przestrzeni kultury i natury oraz ich potencjał w zakresie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju	19
Dorota Gołek-Sepetliewa, Miejsce i pamięć – kategorie teoretyczne w literaturoznawstwie	20

Malwina Balcerak, Proces artyfikacji przestrzeni jako kształtowanie kulturowego wymiaru przestrzeni publicznej poprzez sztukę	21
Katarzyna Kabzińska-Masioneł, Kultura zamieszkiwania. Kilka refleksji natury egzystencjalno-aksjologicznej	22
Paulina Kandzia, <i>Urban villages</i> jako przestrzenie pamięci i reinterpretacji dziedzictwa kulturowego	23
III SESJA REFERATOWA – TRAJektorie PRZEOBRZEŃ PRZESTRZENI KULTUROWYCH ...	
Lucyna Przybylska, Izabela Sołjan, Upowszechnianie się rzeźb zwierząt w przestrzeni publicznej miast w Polsce	25
Elżbieta Zuzańska-Żyśko, Symboliczna funkcja kultury w kształtowaniu procesu metropolizacji: na przykładach Chelsea West w Nowym Jorku i Strefy Kultury w Katowicach	26
Hans Eyong, The significance of traditional culture in the economic development of Africa: on the example of CEMAC	27
Janusz Łach, Materialna przestrzeń kulturowa – problemy interpretacji na przykładzie kultury polaniarskiej Sidziny w paśmie Policy	28
Małgorzata Janiak, Metoda Project Based Learning (PBL) jako klucz do poznania przestrzeni miasta. Przykład Łodzi	29
Natan Szpil, Etnolekt śląski w przestrzeni wybranych miast konurbacji katowickiej	30
IV SESJA REFERATOWA – NOWE I STARE RELACJE KULTURY I PRZESTRZENI	
Iwona Kiniorska, Patryk Brambert, Od kamieniołomu do amfiteatru: kielecka Kadzielnia jako przykład dziedzictwa przyrody i kultury	31
Jarosław Działek, Monika Murzyn-Kupisz, Ekosystem kreatywny miasta uzdrowiskowego na przykładzie Nałęczowa	33
Wojciech Koman, Obszar kultury wysokiej Górnosławsko-Zagłębiowskiej Metropolii	34
Barbara Pazurek, Dawid Kutynia, Tradycje kulturowe i styl życia jako elementy potencjału turystycznego Grecji i Włoch: próba porównania	35
Jakub Wielgus, Przestrzeń i jej znaczenie w układach urbanistycznych wybranych stolic świata starożytnego	36
Daria Jaroszek, Grzegorz Lupa, Paweł Wons, Elżbieta Zuzańska-Żyśko, Przestrzenna analiza funkcji kulturotwórczych teatrów w ośrodkach metropolitalnych w Polsce	37

Tematyka Konferencji

Reprezentacje przestrzeni w kulturze wysokiej i popularnej

Sztuka w krajobrazie. Krajobraz w sztuce

Działalność artystyczna w przestrzeni publicznej miasta

Materialna przestrzeń kulturowa a digitalizacja życia społecznego

Inicjatywy oddolne w kształtowaniu współczesnej przestrzeni kulturowej

Przestrzenne wymiary dialogu międzykulturowego

Etniczność i religijność w krajobrazie

Kultura miejsc post-industrialnych

Geografia wydarzeń kulturalnych

Znaczenie instytucji oświaty i kultury w życiu społeczności lokalnych

Komitet Naukowy

Prof. dr hab. Jerzy Runge, Uniwersytet Śląski, IGSEiGP, Przewodniczący

dr hab. Sebastian Bernat, Prof. UMCS, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin,
Przewodniczący Komisji Krajobrazu Kulturowego Polskiego Towarzystwa Geograficznego

dr hab. Jarosław Działek, Prof. UJ, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Geografii i Gospodarki
Przestrzennej

Prof. dr hab. Maciej Gołąb, Uniwersytet Wrocławski, Instytut Muzykologii

dr hab. Dorota Gołek-Sepetliewa, Uniwersytet Śląski, Instytut Literaturoznawstwa

dr hab. Adam Hibszer, Prof. UŚ, Uniwersytet Śląski, IGSEiGP

Prof. dr hab. Robert Krzysztofik, Uniwersytet Śląski, Dyrektor IGSEiGP

dr Robert Losiak, Uniwersytet Wrocławski, Instytut Muzykologii

dr hab. Valentin Mihaylov, Prof. UŚ, Uniwersytet Śląski, IGSEiGP

dr hab. Monika Murzyn-Kupisz, Prof. UJ, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Geografii i Gospodarki
Przestrzennej

dr hab. Urszula Myga-Piątek, Prof. UŚ, Uniwersytet Śląski, Przewodnicząca Polskiego Towarzystwa
Geograficznego

dr hab. Ewa Szafrńska, Prof. UŁ, Uniwersytet Łódzki, Instytut Geografii Miast, Turyzmu
i Geoinformacji

Prof. dr hab. Marta Tomczok, Uniwersytet Śląski, Instytut Literaturoznawstwa

dr hab. Elżbieta Zuzańska-Żyśko, Prof. UŚ, Uniwersytet Śląski, IGSEiGP

Komitet Organizacyjny

dr hab. Valentin Mihaylov, Prof. UŚ, Uniwersytet Śląski, IGSEiGP, Przewodniczący

Mgr Hans Eyong, Uniwersytet Śląski, IGSEiGP

dr William Helmcke, badacz niezależny, absolwent University of Massachusetts Amherst, USA

mgr Paulina Kandzia, Uniwersytet Śląski, IGSEiGP

mgr Maria Tkocz, Uniwersytet Śląski, IGSEiGP

Cele konferencji

Spotkanie konferencyjne *Przestrzeń w Kulturze / Kultura w Przestrzeni* w gościnnych wnętrzach Pałacu Kultury Zagłębia stanowi przedsięwzięcie naukowe, którego celem jest stworzenie forum służącego:

(1) prezentacji nowej wiedzy powstającej w interdyscyplinarnych badaniach z zakresu geografii kultury oraz dziedzin pokrewnych, w aspekcie przede wszystkim konceptualnym, empiryczno-diagnostycznym oraz interpretacyjnym;

(2) wymianie doświadczeń oraz wspólnej refleksji nad relacjami między szeroko pojętą kulturą człowieka, działalnością artystyczną a przestrzenią.

W poszukiwaniu optymalnych rozwiązań dla konkretnej epoki, akcenty badawcze w tej dziedzinie zmieniały się wielokrotnie. Tradycyjna geografia kultury koncentrowała się m.in. na rozmieszczeniu usług kulturowych, ich rolę w urbanizacji i planowaniu przestrzennym, formułowaniu mechanizmów powstawania krajobrazów kulturowych, a także badała prawidłowości obustronnych oddziaływań między dziełami człowieka a otaczającym go środowiskiem naturalnym. Przedstawiciele innych nurtów badawczych poszukiwali z kolei inspiracji w bogactwie reprezentacji przestrzeni w kulturze. Zwracano uwagę na to, jak różnorodne przestrzenie i miejsca, zarówno naturalne, jak i te stworzone przez człowieka, są odzwierciedlane w malarstwie, muzyce, literaturze oraz sztuce filmowej. W ciągu ostatnich kilku dekad, zwrot humanistyczny skierował wielu badaczy m.in. ku post-strukturalizmowi i post-modernizmowi, kładąc nacisk na indywidualizm, wartościowanie i subiektywne preferencje oraz kreowanie przestrzeni wyobrażonych.

Najnowsze trendy cywilizacyjne, takie jak digitalizacja, podważanie klasycznych autorytetów czy wzrost znaczenia mediów społecznościowych, wprowadzają rewolucyjne zmiany w kulturze przestrzeni, zachowaniu współczesnych jednostek oraz twórczości wybitnych artystów. Coraz większe znaczenie zyskuje przestrzeń wirtualna, która redefiniuje tradycyjne sposoby uczestnictwa w kulturze. Wpływ nowoczesnych technologii na działalność kulturotwórczą człowieka oraz umiejscowienie jego dzieł w niematerialnej przestrzeni często bywa nieoczywisty i nieprzewidywalny, co stawia nowe wyzwania przed badaczami procesów kulturowych.

Zachęcamy zainteresowanych badaczy do nadsyłania zgłoszeń oryginalnych pomysłów oraz nowych ujęć aktualnych trendów w relacjach między przestrzenią a kulturą. Referaty mogą opierać się zarówno na zakończonych, usystematyzowanych wynikach badań, jak i na twórczych ideach znajdujących się jeszcze w fazie koncepcyjnej.

Konferencja jest skierowana do wszystkich Badaczki i Badaczy, dla których wartość interdyscyplinarności, przełamywanie sztucznych barier epistemologicznych i współtworzenie wiedzy o dynamicznie zmieniających się relacjach między kulturą a przestrzenią jest celem i wyzwaniem naukowym.

**STRESZCZENIA
ZGŁOSZONYCH
REFERATÓW**

SESJA PLENARNA

Moderacja:
dr hab. Monika Murzyń-Kupisz, Prof. UJ

Statystyczny, etnologiczny i przestrzenno-społeczny wymiar wielokulturowości wschodniej części Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego

Jerzy Runge

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Współczesne zainteresowania wielokulturowością wynikają z wielu przyczyn. Są one konsekwencją procesów globalizacji, czyli coraz liczniejszych kontaktów społeczno-kulturowych ujawniających się w różnych skalach przestrzennych, zaś w szerszej perspektywie historycznej wielokulturowość jest pochodną migracji ekonomicznych związanych z procesem narastającej industrializacji w różnych częściach świata. Definitywnie wielokulturowość oznacza nie tylko obecność na danym terytorium różnych grup społecznych reprezentujących różne typy zróżnicowań narodowo-etnicznych i wyznaniowych, ale jednocześnie interakcje między nimi (Śliz, Szczepański, 2015). Jak podkreśla H. Mamzer (2003, s. 33), "wielokulturowość to zbiór zasad i procesów realizacji współżycia społecznego w warunkach realizacji pluralizmu etnicznego i kulturowego, nastawianych przy tym na optymalizację stosunków społecznych przez wyrównywanie praw i szans uczestnictwa, co pozwala na niwelację napięć i konfliktów".

Jednym z obszarów historycznego ujawniania się wielokulturowości był Górny Śląsk, który z racji tranzytowego położenia średniowiecznych szlaków handlowych między Europą Zachodnią a Rosją, jak i między południem Europy a wybrzeżem Bałtyku, a także obecności na Górnym Śląsku bogatych złóż kruszconych, stał się już od średniowiecza obszarem licznych wielokierunkowych migracji zarobkowych. Ponadto przejście w 1335 roku Śląska w ręce czeskie, w 1525 roku w ręce austriackie, w latach 1740-1742 w ręce pruskie, zaś w 1871 roku w ręce niemieckie wraz z rosnącym gospodarczym znaczeniem tego obszaru w Europie, wzmacniało ową wielokulturowość. Towarzyszyła temu wielokulturowość Zagłębia Dąbrowskiego jako obszaru bezpośrednio stykającego się od wschodu z Górnym Śląskiem.

Problematyka wielokulturowości omawianego obszaru podejmowana była wielokrotnie w piśmiennictwie historycznym, jak i socjologicznym (m.in. Kijonka, 2017; Kłosek, 1999; Swadźba, 2012; Śliz, Szczepański, 2015). Celem niniejszego referatu jest próba spojrzenia na zasygnalizowaną wielokulturowość wschodniej części Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego w kontekście trzech wymiarów – statystycznego, etnologicznego i przestrzenno-społecznego. Z jednej strony pozwala to na pewną weryfikację tez sygnalizowanych zwłaszcza w publikacjach socjologicznych, zaś z drugiej strony owe trzy wymiary wielokulturowości można traktować jako wzajemnie się dopełniające.

Słowa kluczowe: wielokulturowość, uwarunkowania społeczno-kulturowe, pluralizm etniczny i religijny, Górny Śląsk, Zagłębie Dąbrowskie.

Literatura

- Kijonka, J. (2017) Górnoślązacy. Tożsamość regionalna i etniczna ponad granicami, *Człowiek i społeczeństwo*, t. 44, s. 111–131.
- Kłosek, E. (1999) Tożsamość etniczna śląskiej ludności rodzimej jako element świadomości potocznej i przedmiot naukowej refleksji, *Studia Etnologiczne i Antropologiczne*, 2, s. 245–255.
- Mamzer, H. (2003) *Tożsamość w podróży. Wielokulturowość a kształtowanie tożsamości jednostki*. Poznań: Wyd. Naukowe UAM.
- Śliz, A., Szczepański, M.S. (2015) Wielokulturowość współczesna: terminy, idee, teorie i aktorzy, *Górnośląskie Studia Socjologiczne*, t. 6, s. 13–27.
- Swadźba, U. (2012) Czy na Śląsku są jeszcze Gorole? Analiza socjologiczna konfliktu etnicznego, *Górnośląskie Studia Socjologiczne*, t. 3, s. 49–63.

Zwrot post-strukturalny w badaniach geografii kultury

Mariusz Czepczyński

Uniwersytet Gdański

Począwszy od lat 1980. geografowie zaczęli przejmować idee z filozofii post-strukturalistycznej i teorii społecznej, aby na nowo interpretować relacje między przestrzenią i miejscem a kulturą i władzą. Post-strukturalizm podważał utrwalone i uniwersalne pojęcia kultury, przestrzeni i tożsamości. Zamiast rozumieć krajobrazy i miejsca jako statyczne formy, wskazywał na ich płynny charakter: są one miejscami spornych znaczeń, nieustannie reinterpretowanych w praktyce społecznej. Podobnie przesunięciu uległo rozumienie kultury – nie jako odzwierciedlenia „rzeczywistej” istoty, lecz jako nadającego znaczenia konstruktu wytwarzanego poprzez dyskursy, narracje i reprezentacje. Kluczowe stało się także powiązanie wiedzy i władzy, ukazujące przestrzeń i kulturę jako efekty relacji władzy osadzonych w instytucjach, praktykach i formach wiedzy. Szczególne znaczenie zaczęto przypisywać zagadnieniom tożsamości i różnicy. Analizy obejmowały kwestie rasy, płci, seksualności oraz krytyki postkolonialnej, podkreślając, że tożsamości są społecznie konstruowane i przestrzennie osadzone. W tym ujęciu przestrzeń przestała być jednolitym, dominującym porządkiem kulturowym, a zaczęła jawić się jako wielowymiarowa, fragmentaryczna i hybrydowa, co znalazło wyraz w nakładających się geografiach kulturowych, zastępujących jeden dominujący porządek. Zmiany te miały również konsekwencje metodologiczne. Geografowie kulturowi coraz częściej sięgają po analizę dyskursu, dekonstrukcję, lektury tekstów czy metody etnograficzne. W centrum zainteresowania znalazły się codzienne praktyki, performatywność i ucieleśnienie, a także krytyczna refleksja nad tym, w jaki sposób wiedza i same praktyki badawcze uczestniczą w relacjach władzy.

Słowa kluczowe: post-strukturalizm, przestrzeń znacząca, semiotyka krajobrazu, nowa geografia kultury.

Literatura

- Duncan, J. and David, L. (eds.) (1993) *Place/Culture/Representation*. London: Routledge.
Gregory, D. (1994) *Geographical Imaginations*. Oxford: Blackwell.
Massey, D. (2005) *For Space*. London: Sage.
Mitchell, D (2000) *Cultural Geography: A Critical Introduction*. Oxford: Blackwell.
Thrift, N. (1996) *Spatial Formations*. London: Sage.

Chicago as a Musical Tale of Two Cities: German-American Classical and African-American Blues Cultures

William Helmcke

absolwent University of Massachusetts Amherst

Charles Dickens' *A Tale of Two Cities* (1859) describes one emblematic event, the French Revolution, in two distinct cities, London and Paris. In contrast, this presentation describes two distinct musical traditions, German-American and African-American, in one emblematic city, Chicago.

Located on Lake Michigan in the United States Midwest, Chicago became a city in 1837 (Act of Incorporation for the City of Chicago, 1837). Driven partly by the 1848 revolutions, during the 1850s German immigrants began forming choral clubs (*Sängerbunde*) to sing German folk songs and polyphonic German classical music to create "an image of national and spiritual unity of the German people." (Levy, 2005: 175) Such singing societies were "prevalent in all major Midwestern cities." (Litty, 2025). In fact, "German [musical] hegemony...grew during the second half of the nineteenth century." (Lowe, 2000: 99). For example, German Theodore Thomas founded the Chicago Symphony Orchestra in 1891.

In 1871 the Great Chicago Fire entirely destroyed the wooden buildings in downtown Chicago yet left the railway infrastructure intact (Preston, 1998: 212). Crucially, after the Civil War ended in 1865, the Illinois Central Railroad transported emancipated African-Americans and their musical traditions from the South to Chicago during the Great Migration.

With our conference theme in mind, let us consider how words, whether spoken or sung, and music can assume "even greater importance if language was construed as a tangible, audible homeland—a space liberated from place and translated into sound." (Lorenzkowski, 2010: 10). Indeed, both language and music use syntax to express culturally based ideas and meaning.

This presentation examines the ways and places in which German- and African-American cultures developed distinctly yet within one space—Chicago. It will present an overview and musical examples of the German *Sängerbund* tradition based on inherited family artifacts. The presentation then surveys African-American Blues and concludes with a live demonstration of Chicago Blues.

Keywords: language and music, musical history of Chicago, German singing societies, *Sängerbund*, Chicago blues, African-American, German-American.

Bibliography

Act of Incorporation for the City of Chicago (1837) Chicago.

<http://www.encyclopedia.chicagohistory.org/pages/11480.html>

Levy, M. (2005) German Music in the United States, *In Music Cultures of the United States: An Introduction*, edited by Ellen Koskoff, 175. New York: Routledge.

Litty, S. (2025) The German Midwest, *In The Oxford Handbook of Midwestern History*, Jon Lauck (ed.), 292. New York: Oxford University Press.

Lowe, D. G. (2000) *Lost Chicago*. New York: Watson-Guptill Publications.

Lorenzkowski, B. (2010) *Sounds of Ethnicity: Listening to German North America, 1850–1914*. Winnipeg: University of Manitoba Press.

Preston, K. (ed.) (1998) *The Cambridge History of American Music*. Cambridge: Cambridge University Press.

I SESJA REFERATOWA

MUZYKA I SZTUKI WIZUALNE W PRZESTRZENI MATERIALNEJ I SYMBOLICZNEJ

Moderacja:

Prof. dr hab. Robert Krzysztofik

Rozwój i ewolucja problematyki z zakresu geografii muzyki i dźwięku

Roman Matykowski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Należy zaznaczyć, że w dobie nieokiełznanego i często bezrefleksyjnego płodzenia coraz to nowych subdyscyplin nie przyjmuje się, ale i nie odrzuca wyodrębnienia subdyscypliny o nazwie geografia muzyki i dźwięku, wskazując jedynie wycinek rzeczywistości, który znajduje się w badawczym polu zainteresowań przedstawicieli nauk przestrzennych, w tym geografii człowieka.

Szczególnie rozwiniętą analizę etapów rozwoju geografii muzyki przedstawił N. Canova (2014), wyróżniając: (a) fazę wyłaniania się, (b) fazę odrodzenia tematów, (c) fazę emancypacji, (d) fazę bipolaryzacji anglojęzycznej, (e) fazę multipolaryzacji i (f) „złoty wiek”. Tak więc, z początkiem nowego XXI wieku rozpoczyna się nowa faza rozwoju problematyki z zakresu geografii muzyki nazwana przez N. Canovę (2014) „złotym wiekiem”, a charakteryzującym się obfitością publikacji o „względnej autonomii tematycznej wobec głównych nurtów dyscyplinarnych”. Z kolei J. He, Y. Chen i W. Li (2024) analizując – w oparciu o bazie Web of science - liczbę publikacji w okresie 1980-2022 wyróżnili dwie fale dynamicznego przyspieszenia publikacji: podokres 2004-2016 i podokres 2017-2022.

G.O. Carney kreując geografie muzyki początkowo jako subdyscyplinę geografii kultury zaczął wskazywać pośrednio i bezpośrednio nowe problemy badawcze, by w ten sposób określić jej autonomię, a może i odrębność. Początkowo określił on cztery tematy badawcze (G.O. Carney, 1987), by w końcu wymienić ich dziesięć (G.O. Carney, 1998). Z kolei M. Tanca (2020) wyróżniając fazę udoskonalenia i specjalizacji, ukierunkowaną kulturoznawczo na organizację i użytkowanie terytorium w ramach studiów z zakresu geografii muzyki, wskazał, że geografowie zajmujący się tą problematyką dokonują „bardzo przydatną interpretację skupiającą się na starych i nowych tożsamościach lokalnych, badaniu procesów integracji i wielokulturowości, turystyki i zakorzenienia, konstruowania stereotypów etnicznych i kulturowych, rozwoju lokalnego, kompozycji przestrzeni publicznych, produkcja geopolitycznych reprezentacji świata, itd.”.

Słowa kluczowe: geografia muzyki i dźwięku, fazy rozwoju geografii muzyki, nowe koncepcje teoretyczno-metodologiczne (geografia słuchowa, podejście percepcyjne i behawioralne, geografia emocjonalna, geopoetyka).

Literatura

- Canova, N. (2014) *La musique au cœur de l'analyse géographique*. Paris: L'Harmattan.
- Kong, L. (1995) Popular music in geographical analyses, *Progress in Human Geography*, 19(2), pp. 183–198.
- Paiva, D. (2018) Dissonance: scientific paradigms underpinning the study of sound in geography, *Fennia*, 196, 1, pp. 77–87.
- Tanca, M., (2020) Geografie mozartiane: appunti sul ruolo della geografia nella vita e nella musica di Mozart, [w:] R. Cafiero, G. Lucarno, R.G. Rizzo, G. Onorato, P.M. Rigobello (red.), *Turismo musicale: storia, geografia, didattica*. Bologna: Pàtron Editore, s. 193-201.

Przestrzenne i czasowe wymiary współczesnych festiwali muzycznych

Sebastian Bernat

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Współcześnie wzrasta liczba festiwali i rośnie zainteresowanie turystyką festiwalową, a same festiwale są uznawane za katalizator zmian społecznych i przestrzenno-funkcjonalnych. Jednak nadal nie rozpoznano w pełni ich relacji z przestrzenią i czasem. Szczególnie dotyczy to festiwali muzycznych jako wydarzeń związanych z silnym oddziaływaniem emocjonalnym o charakterze wielozmysłowym. Tymczasem rośnie presja na przestrzeń i czas, szczególnie wyraźne jest to w miastach. Prowadzi ona do konfliktów przestrzennych i społecznych, związanych m.in. z zanieczyszczeniem hałasem i sztucznym światłem, towarzyszącymi wydarzeniom, zwłaszcza plenerowym. Mając na uwadze tę sytuację zasadnym jest podjęcie teoretycznej refleksji, która w połączeniu z danymi empirycznymi wyjaśniłaby złożone relacje między festiwalami a przestrzenią oraz czasem. Głównym celem naukowym badań jest rozpoznanie wzajemnych relacji między festiwalami muzycznymi a przestrzenią i czasem. Jego osiągnięcie jest oparte na realizacji następujących trzech celów częściowych:

- zidentyfikowanie, w jaki sposób festiwale wpływają na otaczającą je przestrzeń oraz jak lokalizacja i charakter przestrzeni oddziałują na ich przebieg i znaczenie,
- ustalenie roli czasu w organizacji festiwali (ze szczególnym uwzględnieniem cyklu życia, rytmu rocznego i dobowego wydarzeń),
- rozpoznanie, czy i w jakim zakresie festiwale mogą pełnić funkcję katalizatora zmian przestrzenno-funkcjonalnych (w tym procesów rewitalizacji w zdegradowanych przestrzeniach miejskich).

Badania dotyczą województwa lubelskiego - regionu peryferyjnego o dużym potencjale kulturowym, przyrodniczym i krajobrazowym. Stolicą regionu jest Lublin – miasto średniej wielkości, wybrane na Europejską Stolicę Kultury 2029. W badaniach wykorzystano zarówno metody ilościowe (m.in. statystyczne), jak i jakościowe (m.in. kartograficzne). Dane pochodzą m.in. z krajowych baz danych, stron internetowych, badań terenowych (w tym spacerów zmysłowe), ankiet i wywiadów.

Słowa kluczowe: kultura, festiwalizacja, muzyka, hałas, krajobraz dźwiękowy, geografia muzyki, Polska.

Miasto artysty, miasto turysty – topografia pamięci Rafaela w Urbino

Małgorzata Durydiwka, Weronika Koślacz

Uniwersytet Warszawski

Niniejszy referat podejmuje problematykę relacji między kulturą a przestrzenią na przykładzie kulturowej topografii Urbino – miasta, które poprzez postać Rafaela Santi staje się szczególnym miejscem spotkania pamięci kulturowej i współczesnych praktyk turystycznych. Urbino, renesansowe miasto i miejsce narodzin jednego z najwybitniejszych artystów epoki, funkcjonuje dziś nie tylko jako zabytek światowego dziedzictwa, ale także jako przestrzeń, w której przeszłość zostaje nieustannie reinterpretowana i aktualizowana. Analiza obejmuje zarówno materialne nośniki pamięci – takie jak Dom Rafaela, miejskie pomniki czy narracje muzealne – jak i niematerialne formy upamiętniania obecne w praktykach kulturowych, wydarzeniach artystycznych i strategiach promocyjnych.

Celem referatu jest ukazanie, w jaki sposób przestrzeń miejska kształtuje i utrwała pamięć o artyście, a jednocześnie podlega procesom adaptacji do potrzeb współczesnej turystyki. Studium Urbino pokazuje, że „miasto artysty” i „miasto turysty” nie są kategoriami rozłącznymi, lecz wzajemnie się przenikają, tworząc złożoną sieć znaczeń, w której dziedzictwo kulturowe staje się czynnikiem rozwoju współczesnej przestrzeni miejskiej.

Słowa kluczowe: Urbino, Rafael, przestrzeń miejska, turystyka kulturowa, topografia pamięci, dziedzictwo.

Hejnały w pejzażu dźwiękowym współczesnych miast dolnośląskich

Robert Losiak

Uniwersytet Wrocławski

W przestrzeni publicznej wielu polskich miast i miasteczek w ciągu ostatnich trzydziestu lat zaczęły pojawiać się miejskie hejnały. Istotna skala tego zjawiska pozwala uznać je za swoisty fenomen kulturowy, który domaga się szerszej refleksji, zarówno w perspektywie studiów kulturoznawczych i społecznych, jak też badań nad pejzażem dźwiękowym.

Swego rodzaju moda na tworzenie współcześnie w Polsce miejskich hejnałów, o jakiej można tu mówić, jest o tyle zaskakująca, że wydaje się nie mieć swojego odpowiednika w innych krajach Europy. Być może kluczem do jej wyjaśnienia jest wyjątkowe znaczenie w kulturowej audiosferze Polski powszechnie rozpoznawalnego sygnału, jakim jest hejnał mariacki. Jednocześnie przywołując perspektywę historyczną należy stwierdzić, że ustanawianie nowych miejskich hejnałów jest nawiązaniem do ugruntowanej tradycji, sięgającej czasów średniowiecza. Hejnały miejskie pełniły wówczas ważne funkcje społeczne, przede wszystkim komunikacyjne i integracyjne, były równocześnie oznaką władzy.

Współczesna obecność hejnałów ma znacznie mniejszy zakres znaczeń praktycznych; odwołuje się przede wszystkim do przekazu symbolicznego, wskazując na historyczne znaczenie danego miasta, co służy budowaniu jego prestiżu, jak i wzmacniając poczucie emocjonalnej więzi mieszkańców z miastem. W nawiązaniu do badań nad pejzażem dźwiękowym Raymonda Murraya Schafera, melodię hejnału obecną w audiosferze miasta uznać należy za ważny *soundmark*, nawiązujący do rozumienia miasta jako wspólnoty/społeczności fonicznej. Należy też zwrócić uwagę, że zarówno muzyczno-dźwiękowy kształt hejnału, jak i niekiedy sposób jego wykonywania i uobecniania w przestrzeni miasta, stają się ważnym elementem niematerialnego dziedzictwa. Szersza analiza powyższych problemów w kontekście historii powstania i recepcji hejnałów kilku dolnośląskich miast będą przedmiotem wystąpienia.

Słowa kluczowe: hejnał miasta, pejzaż dźwiękowy, *sound signal* (sygnał dźwiękowy), *soundmark* (dźwięk znaczący), *acoustic community* (społeczność akustyczna), niematerialne dziedzictwo, Dolny Śląsk.

Trudne dziedzictwo a sztuka w przestrzeni publicznej. Przykład Muranowa w Warszawie

Aleksandra Korpysz-Wiśniewska, Ivan Rogovoy

Uniwersytet Warszawski

Warszawskie osiedle Muranów jest przestrzenią wyjątkowo nasyconą sztuką publiczną, głównie muralami i szablonami, które w znacznej mierze powstawały w wyniku oddolnych inicjatyw społeczno-artystycznych. Tematyka tych prac jest zróżnicowana, jednak szczególnie wyraźnie obecne są wątki odnoszące się do dziedzictwa żydowskiego, powstania w getcie warszawskim czy powstania warszawskiego. Ich obecność w przestrzeni publicznej nie pozostaje neutralna – bywa przedmiotem kontestacji, co pozwala rozpatrywać je w kategoriach tzw. dziedzictwa trudnego lub kłopotliwego.

W ramach niniejszego projektu przeprowadzono inwentaryzację terenową sztuki publicznej na Muranowie wraz z dokumentacją fotograficzną, analizę tematyczną zidentyfikowanych prac oraz wywiad pogłębiony z artystą odpowiedzialnym za większość realizacji. Uzupełnieniem była kwerenda prasy i źródeł internetowych. Oprócz przedstawienia wyników realizowanego badania, autorzy podejmą próbę odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób sztuka publiczna może stać się medium trudnego dziedzictwa i jakie wyzwania wiążą się z obecnością takiej sztuki w przestrzeni publicznej.

Słowa kluczowe: trudne dziedzictwo, sztuka publiczna, przestrzeń publiczna, Muranów, Warszawa.

Trwanie sztuki ulotnej: Geograficzne spojrzenie na rewolucje krajobrazowe Christo & Jeanne-Claude

Valentin Mihaylov

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Niniejszy referat zawiera geograficzne spojrzenie na czołowe projekty duetu artystycznego Christo & Jeanne-Claude, realizowanych od 1961 do 2021 roku. Ich przedsięwzięcia były postrzegane jako tymczasowe, ulotne rewolucje krajobrazowe, które pobudzały wyobraźnię zwiedzających, sugerując inne możliwe sposoby organizacji ikonicznych miejsc, re-konfiguracji ich elementów składowych oraz nadanie im alternatywnych kształtów i walorów estetycznych (Volvey, 2010).

Oprócz znaczącego wkładu w dekonstrukcję klasycznych kanonów sztuki oraz nadania sztuce charakteru przemysłowego, działalność Christo & Jeanne-Claude zainspirowała także ekonomistów. W koncepcji Hardymon, Lerner i Leamon (2006), duet artystyczny wypracował unikalny model biznesowy, który polegał na osiągnięciu globalnego sukcesu poza tradycyjnymi schematami współpracy z instytucjami kultury, w tym na odmowie współpracy z galeriami oraz realizacji prac „na zamówienie”. Środki na finansowanie wielomilionowych realizacji artystycznych pochodziły ze sprzedaży szkiców projektów, obrazów i innych dzieł, które były wykonywane własnoręcznie przez Christo i sprzedawane bez pośredników. Te zachowane dzieła są podstawą trwania sztuki ulotnej, gdyż, zgodnie z zamysłem artystów, rewolucje krajobrazowe były celowo realizowane w bardzo ograniczonym czasie (Svejenova et al., 2011; Baal-Teshuva, 2023). Co ważniejsze, ze względu na swój charakter, końcowy produkt, czyli tymczasowa realizacja artystyczna, nie miała ceny, nie mogła być ani sprzedana, ani kupiona, a przez swoją skalę pozostaje raczej niemożliwa do ponownego odtworzenia (Vasilev, 2013).

Christo i Jeanne-Claude realizowały swoje wizje poprzez dwie główne formy: „opakowanie” – z materiału tekstylnego lub folii – różnego typu obiektów (tj. starożytne Mury Aureliańskie w Rzymie, sztuczne wyspy w zatoce Biscayne w Miami, Reichstag w Berlinie czy Łuk Tryumfalny w Paryżu); rozmieszczenie instalacji o różnej skali wśród krajobrazów naturalnych lub przyrodniczo-antropogenicznych (projekt *Running Fence* w Kolorado oraz *The Gates* w nowojorskim Central Parku).

Oprócz omówienia powyższych kwestii, najważniejsze 24 projekty Christo & Jeanne-Claude zostały zestawione na podstawie ośmiu kryteriów. Zaproponowano również model tymczasowej rewolucji krajobrazu – od idei artysty do realizacji projektu i przywrócenie danego miejsca w stanie pierwotnym.

Słowa kluczowe: Christo & Jeanne-Claude, *environmental art*, sztuka ulotna, rewolucje krajobrazowe, pamięć, trwanie.

Literatura

Baal-Teshuva, J. (2023) *Christo and Jeanne-Claude*. Köln: Taschen.

Hardymon, F., Lerner, J., and Leamon, A. (2006) *Christo and Jeanne-Claude: The Art of the Entrepreneur*. Harvard Business School.

Svejenova, S., Strandgaard Pedersen, J., and Vives, L. (2011) Projects of Passion: Lessons for Strategy from Temporary Art, in Cattani, G., Ferriani, S., Frederiksen, L., and Täube, F. (eds.), *Advances in Strategic Management (Project-Based Organizing and Strategic Management)*, (Vol. 28). Bingley, UK: Emerald, pp. 501–527.

(Vasilev) Василев, В. (2013) *Да опаковаш вятъра*. София: Изток – Запад.

Volvey, A. (2010) Spatialités du Land Art à travers l'œuvre de Christo et Jeanne Claude, in A. Boissière, V. Fabbri et A. Volvey (eds.), *Spatialité et activité artistique*. Paris: L'Harmattan, pp. 91–134.

II SESJA REFERATOWA

(RE)INTERPRETACJE KULTURY PRZESTRZENNEJ W TEORII I PRAKTYCE

Moderacja:
Dr Robert Losiak

Specyfika muzeów skansenowskich jako przestrzeni kultury i natury oraz ich potencjał w zakresie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju

Monika Murzyn-Kupisz, Jarosław Działek

Uniwersytet Jagielloński

Nowa definicja muzeów (Legget et al., 2023) odzwierciedla współczesny dyskurs naukowy o wielości ich funkcji i form oddziaływania na otoczenie, m.in. wzmacnianie kapitału ludzkiego, społecznego i sektora kreatywnego (OECD, ICOM, 2019) oraz budowanie świadomości wyzwań zrównoważonego rozwoju (Sutton, 2020; Harrison et al., 2021) a także funkcjonowania w odpowiedzialny społecznie i środowiskowo sposób (np. idea „green museum”).

Muzea na wolnym powietrzu, popularne w wielu krajach, mają wyjątkowy przestrzenny charakter wynikający z translokacji autentycznych obiektów do założeń krajobrazowych, w których zieleni jest integralna dla doświadczenia muzealnego (Murzyn-Kupisz 2020). Sprzyja to rekreacji, mogąc oddziaływać na wiedzę, postawy i umiejętności różnych grup społecznych. Skanseny angażują się w nowe formy działalności, wykraczające poza tradycyjną narrację o kulturze ludowej. Stanowią miejsca międzypokoleniowego przekazu, innowacji społecznych, kształtowania wrażliwości estetycznej na krajobraz, przedsiębiorczości społecznej i zrównoważonej edukacji. W ramach referatu będącego wynikiem eksploracyjnych badań terenowych zrealizowanych głównie w 2025 r. autorzy omówią rodzaje i pokażą konkretne przykłady zróżnicowanych, wpisujących się we wspomniane szersze role, działań podejmowanych aktualnie przez wybrane skanseny w Polsce (Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej, Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy, Muzeum Wsi Opolskiej), pokazujących ich wielowymiarowy potencjał.

Słowa kluczowe: muzeum, muzeum na otwartym powietrzu, skansen, instytucja kultury, rozwój zrównoważony, oddziaływanie społeczno-ekonomiczne.

Literatura

- Harrison, R. and Sterling, C. (eds.). (2021) *Reimagining museums for climate action*. London: Museums for Climate Action.
- Legget, J., Labrador, A. M. T. P. (2023) Museum sustainabilities, *Museum International*, 75(1-4), vi–xi. <https://doi.org/10.1080/13500775.2023.2348874>.
- Murzyn-Kupisz, M. (2020) Wieloaspektowość i specyfika relacji muzeów na wolnym powietrzu z ich społeczno-ekonomicznym otoczeniem, [w:] K. Barańska, M. Murzyn-Kupisz, J. Święch (red.), *Muzea na wolnym powietrzu. Antycypacje*. Kraków-Kolbuszowa: Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”.
- OECD, ICOM. (2019) *OECD-ICOM guide: Culture and local development: maximising the impact. Guide for local governments, communities and museums*. Paris: OECD, ICOM. https://icom.museum/wp-content/uploads/2019/08/ICOM-OECD-GUIDE_EN_FINAL.pdf.
- Sutton, S. (2020) The evolving responsibility of museum work in the time of climate change, *Museum Management and Curatorship*, 35(6), pp. 618–635. <https://doi.org/10.1080/09647775.2020.1837000>.

Miejsce i pamięć – kategorie teoretyczne w literaturoznawstwie

Dorota Gołek-Sepetliewa

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Celem referatu jest zarysowanie głównych kategorii teoretycznych, które łączą problematykę miejsca i pamięci w literaturoznawstwie, a także ukazanie specyfiki ich przeniesienia z interdyscyplinarnych studiów nad pamięcią (*memory studies*) na grunt analizy literackiej. Przedmiotem pogłębionej refleksji są w szczególności: koncepcja miejsca pamięci Pierre'a Nory (2009), kategoria krajobrazu pamięci Jana Assmanna (2016), pojęcie mnemotoposu Stefana Bednarka (2021) oraz idea nie-miejsc Marca Augé (2011) – wszystkie rozpatrywane z perspektywy literaturoznawczej.

Zastosowanie kategorii pamięciowych w literaturoznawstwie skutkuje ich konieczną subiektywizacją, uwarunkowaną napięciem między pamięcią zbiorową a jednostkową. W tej perspektywie rozpoznaje się w tekstach literackich swoisty język i poetykę miejsc pamięci, obejmujące m.in. nostalgiczne ujęcia toponimii, przestrzenne metafory pamięci oraz figury podmiotowe świadka czy archiwisty.

Kategorie miejsca i pamięci stanowią istotne instrumentarium analityczne: umożliwiają badanie, w jaki sposób literatura nie tylko odzwierciedla, lecz także współtworzy kulturowe procesy pamiętania, funkcjonując zarazem jako archiwum pamięci oraz medium konstruowania nowych form pamięci zbiorowej (por. Erll, 2009).

Słowa kluczowe: miejsce pamięci, krajobraz pamięci, mnemotopos, pamięć kulturowa, literaturoznawstwo.

Literatura

- Assmann, J. (2006) *Pamięć kulturowa. Pismo, zapamiętywanie i polityczna tożsamość w cywilizacjach starożytnych*, tłum. A. Kryczyńska-Pham. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Augé, M. (2011) *Nie-miejsca. Wprowadzenie do antropologii hipernowoczesności*, tłum. R. Chymkowski, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bednarek, S. (2021) Mnemotoposy. Słowo wstępne, *Przegląd Kulturoznawczy*, nr 1, s. 5–11.
- Erll, A. (2009) *Literatura jako medium pamięci zbiorowej*, przeł. M. Saryusz-Wolska, [w:] *Pamięć zbiorowa i kulturowa. Współczesna perspektywa niemiecka*, red. M. Saryusz-Wolsk. Kraków: Universitas, s. 211–248.
- Nora, P. (2009) Między pamięcią i historią: Les Lieux de Mémoire, tłum. P. Mościcki, *Tytuł Roboczy: Archiwum*, nr 2, s. 9.
- Rybicka, E. (2008) Miejsce, pamięć, literatura (w perspektywie geopoetyki), *Teksty Drugie*, nr 1–2, s. 19–32.

Proces artyfikacji przestrzeni jako kształtowanie kulturowego wymiaru przestrzeni publicznej poprzez sztukę

Malwina Balcerak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Jednym z przejawów praktyk artystycznych, które wpływają na kształtowanie się przestrzeni publicznej w miastach, jest sztuka publiczna. Ma ona istotny i trwały (zarówno pozytywny, jak i negatywny) wpływ estetyczny, społeczny, ekonomiczny i symboliczny na formę i funkcję tej przestrzeni. Sztuka, która jest szczególnym wytworem ludzkiej kultury, z czasem zaczęła wymykać się normom i „wyszła” poza muzea i galerie. Toczą się w związku z tym liczne debaty i spory dotyczące statusu sztuki publicznej oraz zasadności kwalifikowania jej w kategoriach tradycyjnie przypisywanych sztuce. Pojawiają się pytania o granice tego zjawiska, np. czy dekoracyjna elewacja budynku, pokryta motywem florystycznym, może być uznana za dzieło sztuki. Wątpliwości budzi również możliwość stosowania wzniosłych kategorii estetycznych, takich jak piękno, harmonia czy symetria, do obiektów i przedmiotów życia codziennego. Problematyka ta nabiera szczególnego znaczenia w kontekście przemian, jakie dokonały się w obszarze sztuki i estetyki na skutek procesów określanych mianem estetyzacji codzienności. Oznacza ona przesunięcie refleksji estetycznej poza tradycyjnie rozumianą sztukę i jej kanoniczne formy, co w konsekwencji prowadzi do coraz większych trudności w jednoznacznym rozróżnieniu pomiędzy tym, co stanowi sztukę, a tym, co do niej nie należy. Stosunkowo niedawno w debacie na temat estetyki codzienności pojawiło się pojęcie artyfikacji jako wskazanie na działania, które za pomocą sztuki mogą wpływać na poprawę jakości codziennego życia człowieka. Dochodzi tym samym do przenikania się dychotomicznych do tej pory sfer: sztuki i nie-sztuki. W związku z powyższym celem wystąpienia będzie przedstawienie koncepcji artyfikacji przestrzeni jako jednego z conceptualnych narzędzi do zrozumienia relacji między sztuką a współczesną przestrzenią publiczną miast.

Słowa kluczowe: artyfikacja przestrzeni, sztuka publiczna, przestrzeń publiczna, kulturowy wymiar przestrzeni.

Kultura zamieszkiwania. Kilka refleksji natury egzystencjalno-aksjologicznej

Katarzyna Kabzińska-Masionek

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

Jak zauważają poszczególni filozofowie, istnieje osobiwa relacja między kształtowanym przez nas (ludzi zamieszkujących ziemię i organizujących sobie na niej życie) krajobrazem a samą kondycją człowieka. Otaczająca nas przestrzeń (obejmująca nie tylko teren prywatny, w szczególności własne mieszkanie, dom, ale też przestrzeń wspólną) jest odzwierciedleniem tego, co na pierwszy rzut oka niewidoczne: stanu duszy, głębi emocjonalnej, świadomie lub nieświadomie przyjętej hierarchii wartości. W jednej z prac Józefa Tischnera czytamy: „Powiedz mi, jaki jest krajobraz, który ciebie otacza, a ja ci powiem, kim jesteś” (Tischner 2021: 146). Podobne refleksje odnaleźć można w dziełach Rogera Scrutona (2017, 2018), który u podstaw zdrowej kultury umieszcza *ojkofilę* (umiłowanie domu). Martin Heidegger (2007) wyraża przekonanie, że palącym problemem współczesności nie jest deficyt mieszkaniowy, ale ludzka nieumiejętność zamieszkiwania – troskliwego, odpowiedzialnego bycia w świecie.

Sprawa organizowania przestrzeni jawi się ostatecznie jako problem egzystencjalny i aksjologiczny. Dbałość o dom, ulicę, miasto (ale także krajobraz naturalny) to świadectwo dojrzałości jednostki i społeczeństwa. Oblicze przestrzeni, którą (poprzez zamieszkiwanie) kształtujemy, stanowi komunikat zwrotny, informując kim jesteśmy, jak żyjemy, jaką kulturę tworzymy, co jest dla nas ważne, co ważne samo w sobie.

W ramach referatu zaprezentowane zostanie kilka refleksji egzystencjalno-aksjologicznych o kulturze zamieszkiwania współczesnego człowieka. Oprócz tradycyjnych tekstów źródłowych, autorka odwoływać będzie się także do obrazów, jakich dostarcza nam na co dzień życie. W końcu nie tylko lektura, ale też krajobraz kształtowany przez zamieszkującego ziemię człowieka stanowić może dla filozofa pierwszorzędą inspirację.

Słowa kluczowe: zamieszkiwanie, estetyka ulicy, *ojkofilia*, odpowiedzialność, hierarchia wartości, wartości autoteliczne.

Literatura

- Heidegger, M. (2007) *Budować mieszkać myśleć*, [w:] tenże, *Odczyty i rozprawy*, tłum. J. Mizera. Warszawa: Wydawnictwo Aletheia, s. 139–157.
- Scruton, R. (2018) *Piękno*, tłum. Agnieszka Rejniak-Majewska, Sylwia Krawczyk. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Scruton, R. (2017) *Zielona filozofia. Jak myśleć poważnie o naszej planecie*, tłum. J. Grzegorzczak, R. P. Wierchośławski. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Tischner, J. (2021) *Wiara ludzi wolnych*. Kraków: Wydawnictwo WAM.

Urban villages jako przestrzenie pamięci i reinterpretacji dziedzictwa kulturowego

Paulina Kandzia

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Urban villages w konurbacji katowickiej stanowią szczególne przykłady miejsc, w których kultura i przestrzeń pozostają w stałej i dynamicznej relacji. Dawne wsie, włączone w strukturę miasta, zachowały historyczne układy morfologiczne (owalnice, ulicówki, place) oraz elementy dziedzictwa kulturowego, takie jak obiekty sakralne czy tradycyjna zabudowa. Te materialne ślady pełnią funkcję repozytoriów pamięci, które jednocześnie podlegają reinterpretacji w warunkach współczesnej urbanizacji i transformacji postindustrialnej. Stanowią one nie tylko fragmenty przestrzeni miejskiej, ale również symbole trwania i ciągłości kultury w krajobrazie metropolii.

Badania oparte na analizie map historycznych i współczesnych, studiach przypadków oraz danych rynkowych pozwoliły uchwycić zróżnicowane trajektorie rozwoju urban villages. W jednych lokalizacjach dziedzictwo zostało wykorzystane jako kapitał podnoszący atrakcyjność i prestiż, w innych natomiast pozostaje niewykorzystanym potencjałem, prowadząc do marginalizacji. W obu przypadkach ujawniają się procesy negocjacji między pamięcią a rynkiem, tradycją a nowoczesnością, kulturą a przestrzenią miejską. Procesy te wskazują na selektywne wartościowanie pamięci i dziedzictwa, uzależnione od czynników rynkowych i społecznych.

Urban villages należy zatem postrzegać nie tylko jako relikty przeszłości, lecz jako laboratoria współczesnych przemian, w których dziedzictwo kulturowe jest na nowo odczytywane i wartościowane. Ich analiza odsłania niejednoznaczny, mozaikowy krajobraz kulturowy metropolii górnośląskiej, w którym pamięć i tożsamość podlegają dynamicznym negocjacjom. Niniejsze badanie podejmuje próbę ukazania, w jaki sposób urban villages – hybrydowe przestrzenie pamięci i tożsamości – współtworzą współczesną kulturę w przestrzeni i przestrzeń w kulturze, stając się istotnym komponentem dialogu między przeszłością a teraźniejszością.

Słowa kluczowe: urban villages, dziedzictwo kulturowe, pamięć miejsca, przestrzeń kulturowa, mozaikowe przemiany miejskie, reinterpretacja.

Literatura

- De Luca, C., López-Murcia, J., Conticelli, E., Santangelo, A., Perello, M., and Tondelli, S. (2021) Participatory process for regenerating rural areas through heritage-led plans: The RURITAGE community-based methodology, *Sustainability*, 13(9), 5212.
- Gajdek, A. and Cieśla, B. (2017) Relikty układów ruralistycznych w strukturze współczesnego miasta. Zachowane dziedzictwo w kontekście założeń miasta przyszłości na przykładzie Rzeszowa, *Czasopismo Inżynierii Lądowej, Środowiska i Architektury*, 64(3), s. 67–78.
- Kantor-Pietraga, I. and Kandzia, P. (2025) Urban villages in the structure of a post-industrial agglomeration, *Regional Studies, Regional Science*, 12(1), pp. 634–655.
- Szmytkie, R. (2020) Osiedla wiejskie w granicach administracyjnych dużego miasta (przykład Wrocławia), *Studia Miejskie*, 3, pp. 159–185.
- Van Gorp, B. and Renes, H. A. (2007) European cultural identity? Heritage and shared histories in the European Union, *Tijdschrift Voor Economische en Sociale Geografie*, 98(3), pp. 407–415.

III SESJA REFERATOWA

TRAJEKTORIE PRZEOBRAŻEŃ PRZESTRZENI KULTUROWYCH

Moderacja:

dr hab. Mariusz Czepczyński, Prof. UG

Upowszechnianie się rzeźb zwierząt w przestrzeni publicznej miast w Polsce

Lucyna Przybylska*, Izabela Soljan**

*Uniwersytet Gdański, **Uniwersytet Jagielloński

Celem referatu jest charakterystyka upowszechniania się rzeźb zwierząt w przestrzeniach publicznych polskich miast oraz próba wyjaśnienia tego trendu. Studia przypadków pochodzą z wybranych miast. W Polsce w ostatnich dwóch dekadach upowszechnia się posiadanie zwierząt domowych. Ów trend jest częścią szerszych zmian kulturowych, pochodną procesu odchodzenia od dominującej przez wieki funkcji użytkowej i kultycznej zwierząt, zapoczątkowanego wśród arystokracji europejskiej w XIX wieku, kiedy to zwierzęta zaczęły zyskiwać nowy status towarzysza życia, zaspakajającego potrzeby emocjonalne człowieka.

Rosnące znaczenie zwierząt domowych w życiu społeczeństwa polskiego ma prawdopodobnie związek z upowszechnianiem się przedstawień zwierząt w przestrzeniach publicznych miast w Polsce. W analizie uwzględniono wolnostojące figuratywne przedstawienia zwierząt w przestrzeni otwartej, ogólnodostępnej, przynajmniej za pomocą wzroku jak w przypadku pomnika Misia Wojtka w Sopocie, stojącego na stromej skarpie za płotem przy kościele, ale wyeksponowanego w ten sposób, aby był widoczny z deptaku ul. Bohaterów Monte Cassino. Zwierzęta bywają tematem głównym założenia rzeźbiarskiego lub jego częścią dopełniającą i równorzędną współ z innymi elementami dzieła. Nie uwzględniono natomiast obiektów, gdzie zwierzęta pełnią rolę pomocniczą czy marginalną jak na przykład w przypadku konnych upamiętnień królów.

W referacie podjęto próbę odpowiedzi na następujące pytania: Jaką rolę pełnią współcześnie pojawiające się nowe upamiętnienia pomnikowe zwierząt w Polsce? Czy przeważają motywacje związane z wątkami lokalnymi, narodowymi czy uniwersalnymi? Innymi słowy jakie miejsce zajmują współczesne przedstawienia figuratywne zwierząt w modelu trzech kręgów pomnika Lecha Nijakowskiego?

Słowa kluczowe: pomniki, przestrzeń publiczna, rzeźba, upamiętnienie, zwierzęta.

Literatura

Nijakowski, L. M. (2006) *Domeny symboliczne. Konflikty narodowe i etniczne w wymiarze symbolicznym*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Symboliczna funkcja kultury w kształtowaniu procesu metropolizacji: na przykładach Chelsea West w Nowym Jorku i Strefy Kultury w Katowicach

Elżbieta Zuzańska-Żyśko

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Kultura pełni ważną rolę w kształtowaniu przestrzeni miejskiej zwłaszcza dużych miast. Celem wystąpienia jest podkreślenie rangi kultury jako ważnej funkcji metropolitalnej, która z jednej strony buduje funkcję symboliczną przestrzeni publicznej, z drugiej lokuje miasto w międzynarodowej sieci powiązań kulturalnych. W pierwszej części wystąpienia przedmiotem uwagi jest podkreślenie roli kultury dla ośrodka metropolitalnego poprzez liczbę obiektów, ich rangę, symbolikę i powiązania gospodarcze. W drugiej części ukazane są dwa przykłady przekształceń przestrzeni publicznej starych dzielnic przemysłowych w nowatorską, kreatywną przestrzeń kultury (przykład Chelsea West na Manhattanie w Nowym Jorku i Strefy Kultury w Katowicach).

Słowa kluczowe: kultura, ośrodki metropolitalne, tereny przemysłowe, funkcja metropolitalna, funkcja symboliczna.

The Significance of Traditional Culture in the Economic Development of Africa: on the Example of CEMAC

Hans Eyong

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Our understanding of the determination of achieving economic development in Africa has been one of the areas of research in modern Africana studies. In each case, culture is gaining more and more attention as a factor that determines economic outcome (Ayisi, 1992). The six member states of the Economic and Monetary Community of Central Africa (CEMAC), is a culturally diversified region in Africa, with exceptional distribution in behavioral patterns. While CEMAC multi-traditionality promotes economic development by enhancing innovation through the blend of diverse knowledge and new economic opportunities creation, its disparities, conflicts and some extreme ethnic behaviors have drained out efforts towards regional growth. Recent literature analyses have generally neglected if not dismissed the influence of cultural factors and focus on political and economic variables. Trying to investigate this trend, this paper forwards the view that some aspect of African culture enhances economic development on the continent while other aspect rather narrows it. The study further distinguishes customary traditional attributions relevant to influencing competitive innovation and growth from others. Drawing on the literature on culture and development, we classify the manner in which economic activities are organized in CEMAC member countries and the impact of these processes on their overall development (Bates, 2000; Fearon, 2003). We maintain that deep purposeful cultural integration will help CEMAC policymakers and corporate actors to design policies and strategies that will improve the overall performance of the regional economy.

Key words: Africa, CEMAC states, cultural traditions, economic development.

Bibliography

Ayisi, E. O. (1992) *An introduction to the study of African culture*. East African Publishers.

Bates, R. H. (2000) Ethnicity and development in Africa: A reappraisal, *American Economic Review*, 90(2), pp. 131–134.

Fearon, J. D. (2003) Ethnic and cultural diversity by country, *Journal of Economic Growth*, 8(2), pp. 195–222.

Materialna przestrzeń kulturowa – problemy interpretacji na przykładzie kultury polaniarskiej Sidziny w paśmie Policy

Janusz Łach

Uniwersytet Wrocławski

Prowadzone obecnie badania terenowe dotyczące krajobrazów pasterskich w paśmie Policy ukazały materialną spuściznę gospodarki górskiej. Gospodarki, która od lat 80 XX wieku zaczęła gwałtownie zanikać, a z którą zanika również pamięć o życiu i pracy na polanach górskich. Współcześnie mieszkańcy wsi Sidzina położonej we wschodniej części Beskidu Żywieckiego na południowych stokach pasma Policy mają problem z interpretacją prac pasterskich i polaniarskich na polanach reglowych, a tym samym problem z tradycją i obrzędowością swoich przodków. Istotnym dla zachowania materialnej przestrzeni kulturowej jest za tym uporządkowanie treści o strukturze i funkcjonowaniu złożonej gospodarki regionu dla ich pamięci i ochrony. Badania terenowe wykazały nagłą potrzebę zachowania pamięci kulturowej wśród mieszkańców wsi Sidzina z wyróżnieniem typów gospodarowania, wydzielenia stref pasterstwa szałaśniczego, pasterstwa polaniarskiego w strefie subekumeny oraz stref wypasu przy obszarach stałego osadnictwa. Zastosowanie metody inwentaryzacji cyfrowej z wykorzystaniem drona (aktualizacja pokrycia terenu), weryfikacji danych kartograficznych (topmasytycznych) wspartych o metodę wywiadu środowiskowego z mieszkańcami Sidziny pozwoliło na pozyskanie źródłowych danych o przestrzeni kulturowej grupy etnicznej górali babiogórskich oraz kliszczackich. Wartością dodaną pozyskanego materiału jest zmiana kierunku definiowania tożsamości miejsca przez mieszkańców, często powrót do korzeni przez młode pokolenie, natomiast wśród starszych mieszkańców nostalgia dawnego życia. Wzbogacenie wyróżnionych treści kulturowych związanych z gospodarką polaniarską traktowaną do nie dawna jako synonim biedy, poprzez edukację stać się może kolejnym filarem regionalnego dziedzictwa kulturowego, sięgającego średniowiecznego polskiego i wołoskiego osadnictwa.

Słowa kluczowe: Sidzina, pasmo Policy, tożsamość kulturowa, szałaśnictwo, polaniarstwo.

Metoda Project Based Learning (PBL) jako klucz do poznania przestrzeni miasta. Przykład Łodzi

Małgorzata Janiak

Uniwersytet Łódzki

Wystąpienie Metoda Project Based Learning (PBL) jako klucz do poznania przestrzeni miasta. Przykład Łodzi ukazuje, jak kreatywne zadania realizowane w miejskiej przestrzeni mogą otworzyć nowe perspektywy i zachęcić do głębszego zrozumienia krajobrazu miasta. W oparciu o metodę Project Based Learning (PBL), studenci uczą się twórczego myślenia, generowania innowacyjnych pomysłów oraz systematyczności. Eksplorując różne obszary miasta, często zapomniane lub niedoceniane, uczestnicy odkrywają ich ukryte zasoby i historie. Proces ten obejmuje dokumentację fotograficzną, rozmowy z mieszkańcami i użytkownikami przestrzeni, a także współpracę w grupach, co rozwija zdolności komunikacyjne i potencjał zespołu. Projekt kończy się stworzeniem posteru i prezentacji, w której uczestnicy dzielą się swoimi odkryciami, ucząc się rozumieć piękno nieoczywistych miejsc i znaczenie mikro-historii. Przedstawiana edycja projektu pochodzi z 2023 roku i nosiła tytuł „Znikające rewiry”. Temat został wybrany nieprzypadkowo – rok 2023 to rok, w którym Łódź obchodziła jubileusz 600-lecia nadania praw miejskich, a przyporządkowane studentom przestrzenie miały zachęcić ich do zbadania i śledzenia zmian jakie zachodzą w mieście na przestrzeni lat. Prezentowane informacje dotyczyć będą Starych Bałut – części Łodzi, która w świadomości wielu Łódzian, ale również mieszkańców innych miast jest odbierana negatywnie, jako przestrzeń niebezpieczna. Na podstawie działań obejmujących: kreatywny spacer fotograficzny (creative photo-walking), kreatywny mapping (creative mapping) i wywiady z mieszkańcami udało się opracować obraz przestrzeni niejednoznacznej, której postrzeganie jest nieoczywiste.

Słowa kluczowe: percepcja miasta, Łódź, przestrzenie nieoczywiste, krajobraz miasta, metoda *Project Based Learning*.

Literatura

- Białous, M. (2013) Społeczna percepcja przestrzeni w mieście o wielokulturowej przeszłości. Przykład Białegostoku, *Pogranicze. Studia Społeczne*, t. XXII (2013), s. 243–264.
- Bonenberg, W. (2010) Mapy emocjonalne jako metoda diagnozy przestrzeni publicznych – na przykładzie miasta Poznania, *Czasopismo Techniczne Architektura*, z. 2-A/2010, s. 33–38.
- Kęsek, Z. (2011) Percepcja miasta, *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Architektura i Urbanistyka*, z. 23, s. 31–37.
- Majchrzyk, J. (2010) Odkrywcy Ziemi Obiecanej – wartościowanie przestrzeni Łodzi przez mieszkańców osiedla akademickiego Uniwersytetu Łódzkiego, [w:] *Wartościowanie współczesnej przestrzeni miejskiej*, M. Madurowicz (red.). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Mokras-Grabowska, J. (2017) Nowe rekreacyjne przestrzenie miejskie w obiektach postindustrialnych i ich percepcja. Przykład kompleksu EC1 w Łodzi, *Studia Periegetica*, nr 3 (19)/2017, s. 33–45.

Etnolekt śląski w przestrzeni wybranych miast konurbacji katowickiej

Natan Szpil

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Liceum Ogólnokształcące i Technikum TEB Edukacja w Katowicach

Język, jako zjawisko społeczne i kulturowe, funkcjonuje nie tylko w wymiarze komunikacyjnym, lecz również przestrzennym, a jednocześnie stanowi istotny element tożsamości lokalnej (Breton, 1995). Obecność języka w krajobrazie miejskim można odczytywać jako świadectwo trwania i transformacji kultury.

Etnolekt śląski stanowi jeden z kluczowych wyznaczników tożsamości Górnoszlązaków, pełniąc zarówno funkcję komunikacyjną, jak i symboliczną (Bartkowiak-Lerch, 2022). Współczesne badania ukazują jego silne zakorzenienie w codziennym życiu mieszkańców regionu – od przestrzeni domowej, przez miejską, aż po lokalne media (Jaroszewicz, 2019). Dane ze spisów powszechnych wskazują na wyraźny związek między deklaracją posługiwania się etnolektem, a poczuciem śląskiej identyfikacji narodowo-etnicznej. W przestrzeni miejskiej miast Górnego Śląska obecność etnolektu manifestuje się m.in. poprzez dwujęzyczne szyldy, napisy reklamowe czy inicjatywy samorządowe promujące mowę śląską w komunikacji urzędowej. W sferze medialnej jego znaczenie podkreślają audycje radiowe, programy telewizyjne i publikacje literackie w gwarze, które nie tylko utrwalają żywotność języka, ale również wzmacniają lokalną świadomość kulturową (Eckert, 2008; Momot 2018).

Analiza funkcjonowania etnolektu w wybranych miastach Górnego Śląska pozwala dostrzec, że jego rola nie ogranicza się do zwykłego narzędzia porozumiewania się, lecz staje się także świadomym wyborem mieszkańców w procesie budowania tożsamości. Wpisany w przestrzeń publiczną, etnolekt tworzy widoczny znak odrębności oraz jednocześnie łączy tradycję z nowoczesnym obliczem śląskich ośrodków miejskich. Celem wystąpienia jest ukazanie, w jaki sposób etnolekt śląski funkcjonuje w przestrzeni miejskiej, z uwzględnieniem jego rozmieszczenia i obecności w wybranych miast konurbacji katowickiej. Refleksja nad jego współczesną obecnością pozwala nie tylko lepiej zrozumieć procesy tożsamościowe zachodzące w regionie, ale także podjąć dyskusję nad przyszłością mowy śląskiej w warunkach urbanizacji, globalizacji i dynamicznych przemian kulturowych.

Słowa kluczowe: etnolekt śląski, Górny Śląsk, konurbacja katowicka, przestrzeń miejska, tożsamość regionalna, dziedzictwo kulturowe.

Literatura

- Bartkowiak-Lerch, M. (2022) Silesian Language or Dialect: why do we need a standard?, *Rocznik Polsko-Niemiecki*, 30, s. 11–40.
- Breton, R. (1995) *Geographie des langues*, Presses Universitaires de France, Paris.
- Eckert, P., 2008, Where do ethnolects stop?, *International Journal of Bilingualism*, 12(1-2), pp. 25–42.
- Jaroszewicz, H. (2019) Krytyka prób emancypacji śląszczyzny. Płaszczyzna prawno-ustrojowa, społeczno-polityczna i personalna, *Slavica Wratislaviensia*, 169, s. 137–166.
- Momot, A. (2018) Gwara w górnoszląskiej przestrzeni miejskiej, *LingVaria*, 13(26), pp. 303–316.

IV SESJA REFERATOWA

NOWE I STARE RELACJE KULTURY I PRZESTRZENI

Moderacja:
dr hab. Anna Runge, Prof. UŚ

Od kamieniołomu do amfiteatru: kielecka Kadzielnia jako przykład dziedzictwa przyrody i kultury

Iwona Kiniorska, Patryk Brambert

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Kadzielnia to wzgórze położone obecnie w centrum Kielc, na południe od najstarszej części miasta. Nazwa wzgórza może pochodzić od słowa „kadzielnny” określającego zioła wykorzystywane do wyrobu kadzideł używanych w kieleckich kościołach. Nazwę tę można także tłumaczyć inaczej: z kanałów jaskiń wydostawało się cieplejsze powietrze, które „parowało”, więc zimną wzgórze mogło przypominać dymiące kadzidło (Urban i in., 2013).

Celem referatu jest ukazanie kieleckiej Kadzielni jako przykładu udanej rewitalizacji przestrzeni poprzemysłowej, w której doszło do synergii wartości naturalnych i antropogenicznych. W dążeniu do realizacji celu badawczego przeprowadzono dokładną analizę przekształceń wybranego obiektu. Została ona oparta m.in. na archiwalnych materiałach kartograficznych oraz współczesnych materiałach fotograficznych, planistycznych i wizualizacjach przestrzennych. Zasoby historyczne pozyskano z serwisu internetowego MAPSTER, zaś aktualne wizualizacje danych przestrzennych zostały udostępnione przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii, za pośrednictwem odpowiednich systemów informacji przestrzennej. Opracowanie podejmuje problematykę przemian Kadzielni w Kielcach – dawnego kamieniołomu wapieni jurajskich, którego historia eksploatacji sięga przełomu XVII i XVIII w. W XX w. wybrany obiekt został objęty ochroną jako rezerwat geologiczno-przyrodniczy, a jednocześnie przekształcony w przestrzeń kultury masowej poprzez budowę amfiteatru (Maciągowski, 2014). Obecnie jest jednym z najważniejszych symboli miasta, łącząc funkcje przyrodnicze, kulturowe i społeczne. Stanowi on zatem centrum życia artystycznego Kielc. Analiza przypadku Kadzielni ukazuje, iż integracja wartości naturalnych i antropogenicznych może stanowić efektywny model zagospodarowania przestrzeni zdegradowanych w kontekście współczesnych wyzwań urbanistycznych i kulturowych.

Słowa kluczowe: kamieniołom, amfiteatr, Kadzielnia, zagospodarowanie przestrzeni zdegradowanych, rewitalizacja, Kielce.

Literatura

- Maciągowski, M. (red.) (2014) *Kielce przez stulecia, Muzeum Historii Kielc*. Kielce: Wydawnictwo Jedność.
- Urban, J., Kasza, A., Ochman, K., Malec, and J., Wołoszyński, M. (2013) *Kadzielnia i jej jaskinie. Przewodnik geoturystyczny*. Warszawa: Manufaktura Geoturystyczna.

Ekosystem kreatywny miasta uzdrowiskowego na przykładzie Nałęczowa

Jarosław Działek, Monika Murzyn-Kupisz

Uniwersytet Jagielloński

Badania geograficzne nad sektorem kreatywnym stanowią rozległe pole badawcze, w którym dominują analizy rozmieszczenia działalności kreatywnych, ich koncentracji w dużych ośrodkach miejskich oraz studia przypadków miast i dzielnic kreatywnych. Coraz większe zainteresowanie budzą jednak środowiska kreatywne w mniejszych miastach i na obszarach wiejskich (Duxbury, 2021; Silva i in., 2024). W tym kontekście szczególnie interesujące są miejscowości uzdrowiskowe, spośród których wiele to małe miasta o mniej lub bardziej peryferyjnej lokalizacji, wyróżniające się zwykle wysokimi walorami krajobrazu przyrodniczego i kulturowego. Wiele badań skupia się na ich funkcjach leczniczych i turystycznych, a rzadko ujmowane są szerzej przez pryzmat gospodarki kreatywnej (Wdowiarz-Bilska, 2014; Pazder, 2015). Tymczasem niektóre znane uzdrowiska Europy Zachodniej, takie jak Bath czy Baden-Baden, wprost identyfikują działalności artystyczne, kulturalne i kreatywne jako element strategii rozwoju.

Ze względu na swoją specyfikę miejscowości uzdrowiskowe stanowią interesujące przykłady skupisk działalności kreatywnych, które można analizować zgodnie z koncepcją ekosystemów kreatywnych, rozumianych jako sieci powiązanych ze sobą osób, praktyk, miejsc i instytucji związanych z działalnością kreatywną (de Bernard i in., 2022). W ich przypadku możemy mieć jednak do czynienia z bardziej złożonymi strukturami takiego ekosystemu, co może wynikać z jednej strony z długiej tradycji przyciągania do uzdrowisk elit społecznych, w tym artystycznych, a z drugiej – z postępującej demokratyzacji wypoczynku uzdrowiskowego, której towarzyszy bardziej przystępna oferta kulturalna.

Świadomi tej złożoności, wynikającej ze zróżnicowania twórców, pośredników oraz odbiorców dóbr i usług kreatywnych w tych miejscowościach, stawiamy sobie za cel identyfikację elementów tego ekosystemu oraz relacji między nimi – zarówno współpracy, jak i opozycji. W tym celu stosujemy mieszane podejście badawcze, łączące analizę danych zastanych, obserwacje terenowe i pogłębione wywiady indywidualne, biorąc za studium przypadku Nałęczów.

Słowa kluczowe: sektor kreatywny, działalności artystyczne, kulturalne i kreatywne, ekosystem kreatywny, uzdrowisko, Nałęczów.

Literatura

- Duxbury, N. (2021) Cultural and creative work in rural and remote areas: An emerging international conversation, *International Journal of Cultural Policy*, 27(6), pp. 753–767.
- Silva, S. R., Marques, C. S., and Galvão, A. R. (2024) Where is the rural creative class? A systematic literature review about creative industries in low-density areas, *Journal of the Knowledge Economy*, 15(2), pp. 6026–6056.
- de Bernard, M., Comunian, R., and Gross, J. (2022) Cultural and creative ecosystems: A review of theories and methods, towards a new research agenda, *Cultural Trends*, 31(4), pp. 332–353.
- Wdowiarz-Bilska, M. (2014) Spa resorts in the age of knowledge-based economy, *Czasopismo Techniczne*, 4(A), s. 87–97.
- Pazder, D. (2015) Creative functions as a tool of city space revival: Case study of a spa city in Wielkopolska region, *European Journal of Social Sciences Education and Research*, 5(1), pp. 80–85.

Obszar kultury wysokiej Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii

Wojciech Koman

XIV Liceum Ogólnokształcące im. mjr H. Sucharskiego w Katowicach; Niepubliczny Ośrodek
Dokształcania Zawodowego Nauczycieli VIRTUS MENS

Baza instytucjonalna Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii (GZM) oferuje szeroki wybór placówek kultury wysokiej. W zależności od charakteru ich działalności wyróżnia się ośrodki: sceniczno-muzealno-wystawiennicze (6 miast), muzealne (5 miast), muzealno-wystawiennicze (4 miasta) oraz sceniczno-muzealne (2 miasta). Wszystkie miasta tworzą zwarty i wyspecjalizowany obszar kultury, który wychodzi poza rdzeń administracyjny GZM.

W Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii, najważniejszym ośrodkiem o funkcji kultury są Katowice, które stanowią ośrodek I rzędu. W jego granicach administracyjnych występują wszystkie kategorie placówek tworzących instytucje kultury wysokiej to jest: sceniczne, muzealne i wystawiennicze.

Ośrodki kulturalne II rzędu stanowią większą grupę, na którą składa się pięć miast na prawach powiatu (Gliwice, Chorzów, Tychy, Sosnowiec oraz Zabrze). Miasta te charakteryzują się posiadaniem 3 kategorii instytucji kultury wysokiej i liczby obiektów na poziomie od 5 do 7 lub 2 kategorii instytucji kultury wysokiej i liczby obiektów od 6 do 7. Wśród jednostek II rzędu tylko miasto Zabrze jest ośrodkiem kultury, który nie posiada trzech kategorii instytucji kultury. Tychy z kolei są przykładem miasta satelity, o funkcji mieszkaniowej, gdzie rozwinęła się funkcja kultury. Ośrodki I i II rzędu stanowią 33% ogółu ośrodków kultury GZM. Bytom jest jedynym ośrodkiem III rzędu w GZM. Charakteryzuje się on niewielką bazą ilościową instytucji kultury wysokiej (4 obiekty) przy jednocześnie pełnym ich zestawie pod kątem kategorii.

Pozostałe miasta stanowią ośrodki IV rzędu, gdzie za wyjątkiem Będzina, Dąbrowy Górniczej, Mikołowa, Rudy Śląskiej i Tarnowskich Gór, znajduje się tylko jedna kategoria instytucji kultury wysokiej. Zwrócić należy również uwagę na Piekary Śląskie. Jest to przykład miasta na prawach powiatu, na terenie którego nie zidentyfikowano jakiegokolwiek instytucji kultury wysokiej.

Obszar kultury wysokiej GZM charakteryzuje się licznymi powiązaniami funkcjonalno-przestrzennymi, które ze względu na dynamiczny rozwój instytucji kultury wymagają dalszych badań uwzględniających m. in. hybrydową działalność kulturalną innych instytucji działających w jej obrębie.

Słowa kluczowe: centrum kultury GZM; bezpośrednia strefa kultury; pośrednia strefa kultury; uzupełniająca strefa kultury; rdzeń kulturalny GZM.

Literatura

- Kantor-Pietraga, I., Krzysztofik, R., Runge, J., and Spórna, T. (2014) Problemy zarządzania miastem kurczącym się na przykładzie Bytomia, [w:] T. Markowski and D. Stawasz (red.), Społeczna odpowiedzialność w procesach zarządzania funkcjonalnymi obszarami miejskimi, *Biuletyn KPZK PAN*, z. 253, Warszawa, s. 162–17.
- Krakowiak, B. (2011) Ewolucja polskich placówek muzealnych – muzea wczoraj, muzea dziś, muzea jutra [w:] B. Włodarczyk (red.), *Turystyka. Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 351–365.
- Zuzańska-Żyśko, E. (2016) *Procesy Metropolizacji. Teoria i praktyka*, PWN, Warszawa.
- Zuzańska-Żyśko, E. (2017) Region metropolitalny Silesia w świetle koncepcji funkcjonalnych, *Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN*, t. 174, s. 116–125.

Tradycje kulturowe i styl życia jako elementy potencjału turystycznego Grecji i Włoch: próba porównania

Barbara Pazurek, Dawid Kutynia

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Celem referatu jest porównanie tradycji kulturowych oraz stylu życia Grecji i Włoch w kontekście ich potencjału turystycznego. Oba państwa, położone w basenie Morza Śródziemnego, od wieków rozwijały się w warunkach sprzyjających wymianie idei i kontaktom międzyludzkim. Dziś geografia, historia i religia tych krajów stanowią fundament, na którym opiera się ich współczesna atrakcyjność turystyczna, a szczególne znaczenie mają tradycje oraz codzienny styl życia mieszkańców.

Grecja, usytuowana na południowych Bałkanach, jest kolebką demokracji, filozofii i teatru. Dziedzictwo antyku łączy się tu z prawosławną obrzędowością, która wyznacza rytm życia społecznego. Wysokie znaczenie więzi rodzinnych, otwartość i gościnność kształtują styl życia oparty na prostocie i wspólnocie. Przejawia się to w kuchni śródziemnomorskiej, muzyce oraz tradycyjnych tańcach, które są nie tylko elementem kultury, ale również przyciągają turystów poszukujących autentycznych doświadczeń.

Włochy, obejmujące Półwysep Apeniński i wyspy Morza Śródziemnego, to spadkobierca Imperium Rzymskiego i kolebka renesansu. Katolickie święta, silne więzi rodzinne i idea *dolce vita* akcentują wagę wspólnoty, celebracji i radości życia. Sztuka, kuchnia – od past i pizzy po espresso – oraz codzienny rytm życia mieszkańców stanowią atrakcyjną ofertę dla turystów zainteresowanych kulturą.

Porównanie wskazuje, że tradycje i styl życia w Grecji i Włoszech są kluczowymi czynnikami budującymi ich potencjał turystyczny. Oba kraje łączą dziedzictwo historyczne z codzienną praktyką kulturową, co sprawia, że należą do najważniejszych kierunków turystyki kulturowej w Europie.

Słowa kluczowe: Grecja, Włochy, tradycje kulturowe, styl życia, dziedzictwo historyczne, turystyka kulturowa.

Przestrzeń i jej znaczenie w układach urbanistycznych wybranych stolic świata starożytnego

Jakub Wielgus

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

O położeniu stolicy w świecie starożytnym decydował najczęściej przywódca (świecki bądź religijny), a jej zmiany były determinowane najpierw samoistnie przez takie wydarzenia jak klęski i katastrofy naturalne, wojny (w tym domowe) i najazdy wrogich ludów, a w późniejszym okresie także decyzje polityczne i administracyjne. W pierwszej połowie III tysiąclecia p.n.e. wokół osad miejskich zaczęto wznosić fortyfikacje, a w ich ścisłej zabudowie wyróżniły się pałace i świątynie – niejako protostolice administracyjne i religijne. W XXI w. p.n.e. ośrodki miejskie wchodzące w skład imperium III dynastii z Ur były zobowiązane uiszczać comiesięczny podatek, a wpływy dzielone były pomiędzy stolicę religijną – Nippur – i administracyjną – Ur. Ten dualny model stołeczności wkrótce powieliła Asyria z jej Niniwą i Aszur.

Analiza tych i wielu innych późniejszych przypadków wskazuje na istotną rolę i znaczenie przestrzeni w kształtowaniu się istoty stołeczności. Lokalizacja, układy drogowe, arterie procesyjne i monumentalne bramy czy place zgromadzeń nie tylko spełniały funkcje praktyczne, lecz także były narzędziem komunikacji symbolicznej – odzwierciedlały porządek kosmiczny i wzmacniały autorytet władzy. Przestrzeń stawiała się medium łączącym politykę i religię, a także wyrazem kulturowego wymiaru tożsamości (por. Michałowski, 2019).

Referat podejmuje próbę odczytania układów urbanistycznych wybranych stolic świata starożytnego – od sumeryjskich i egipskich, przez Babilon i Persję, aż po Grecję i Rzym – w perspektywie ich funkcji: sakralnych czy politycznych. Takie ujęcie pozwala nie tylko uchwycić genezę samego zjawiska stołeczności, lecz także zrozumieć jego ponadczasowe znaczenie dla rozwoju kultury i sposobów organizacji przestrzeni miejskiej.

Słowa kluczowe: przestrzeń, układy urbanistyczne, stołeczność, starożytność, Mezopotamia.

Literatura

- Kostrzewska, M. (2013) *Miasto europejskie na przestrzeni dziejów. Wybrane przykłady*. Gdańsk: Akapit-DPT.
- Michałowski, L. (2019) *Trzy wymiary tożsamości miasta*, *Miscellanea Anthropologica et Sociologica*, 20(4), s. 25–37.
- Śliwa, J. (red.) (2005) *Wielka historia świata. Tom II. Stary i nowy świat. Od rewolucji neolitycznej do podbojów Aleksandra Wielkiego*. Kraków: FOGRA.
- Uberti, M. L., (2010) *Wprowadzenie do historii starożytnego Bliskiego Wschodu*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.

Przestrzenna analiza funkcji kulturotwórczych teatrów w ośrodkach metropolitalnych w Polsce

Daria Jaroszek, Grzegorz Lupa, Paweł Wons, Elżbieta Zuzańska-Żyśko

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Teatry należą do czołowych instytucji kształtujących kulturę wysoką w Polsce. Jednakże dostęp do niej jest nierównomierny, a największa koncentracja teatrów występuje w obszarach metropolitalnych, gdzie oferta działalności artystycznej charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem pod względem form i repertuaru. Stanowi to istotny czynnik przyciągający widzów do tych ośrodków.

Celem badania jest określenie potencjału kulturalnego ośrodków metropolitalnych na podstawie instytucji teatralnych. W badaniu skorzystano z dostępnych danych statystycznych, dokumentacji sprawozdawczej, danych ze stron internetowych, a także systemów sprzedaży biletów. Analizie poddano dane dotyczące teatrów: liczbę scen, liczbę miejsc na widowni w obiektach oraz liczbę widowisk. Na ich podstawie określono rangę teatralnych ośrodków kultury. W projekcie uwzględniono różne formy, typy i rodzaje teatrów, między innymi teatry dramatyczne, rozrywkowe, operowe i lalkowe. Dane zestawiono z potencjałem ludnościowym miast w obszarach metropolitalnych. W celu prezentacji danych posłużono się metodami kartograficznymi i tabelarycznymi, natomiast aby ukazać zróżnicowanie architektoniczne obiektów teatralnych, tym samym przytoczyć wizualnie tradycję teatralną w przestrzeniach metropolii, posłużono się przykładami fotografii.

Badanie to otwiera dyskusję nad istotą prowadzenia badań z zakresu kultury wysokiej w miastach oraz w ośrodkach metropolitalnych, a także pozwala wskazać obszary problemowe i luki w dostępnych bazach danych. Prezentowane ujęcie stanowi rozszerzenie badań dotyczących teatrów operowych i ich wpływu na kształtowanie przestrzeni w ośrodkach metropolitalnych.

Słowa kluczowe: teatry w Polsce, polskie metropolie, obszary metropolitalne, instytucje kultury, geografia kultury.